

Електронні виставки та віртуальні екскурсії як умова доступу та забезпечення збереження цифрової історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв України

Стаття присвячена проблемі збереження історико-культурної спадщини України за допомогою сучасних електронних технологій і доступу до неї через сайти обласних краєзнавчих музеїв України.

Історико-культурна спадщина, електронні технології, веб-сайт, доступ, електронна виставка, віртуальна екскурсія, краєзнавчий музей, інформація.

Важлива роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу належить національній культурній спадщині та її складовій – пам'яткам історії та культури. Завдяки пам'яткам створюється унікальний, за своїми виховними можливостями, ефект особистої причетності до визначних подій минулого, що сприяє самоствердженню особистості в реальному світі та її національній ідентифікації. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатовікових традицій актуалізує дослідження проблем збереження історико-культурної спадщини, застосування новітніх форм доступу та поширення національного культурного спадку в країні та за її межами. Світова спільнота є вкрай зацікавленою у вирішенні проблеми збереження історико-культурної спадщини найсучаснішими методами в кожній із країн світу.

Саме на вирішення цієї проблеми націлений Міжнародний проект, учасником якого є кафедра історії та документознавства ГМІ НАУ, під загальною назвою «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини» (Social and Ethical Foundations of Preservation of Digital Historical-Cultural Heritage), підпроект «Умови цифрового збереження історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних і музейних установ України». Керівником підпроекту є завідувач кафедри історії та документознавства, професор, доктор історичних наук Ірина Іванівна Тюрменко. В робочу групу входять ряд викладачів кафедри, в тому числі і автор цієї статті. Колектив, що працює над виконанням Міжнародного проекту складається із двох підгруп, одна опікується проблемою збереження та доступу до історико-культурної спадщини архівних установ, інша – вивчає ступінь збереженості і поширення інформації про пам'ятки, що зберігаються в музейних установах України, зокрема, в обласних краєзнавчих музеях. Краєзнавчі обласні музеї були обрані для проведення даного дослідження в силу того, що такі музеї мають комбінований склад фондів (містять матеріали історичного, природничого, меморіального та ін.. характеру). Подібні музеї не мають аналогів за кордоном і є «родзинкою» української музейної справи.

У ході реалізації першого етапу підпроекту (станом на квітень 2014 року) дослідницькою групою, що зосередила свою увагу на збереженні історико-культурних пам'яток на сайтах музейних установ було здійснено ознайомчий аналіз середовища веб-сайтів краєзнавчих музеїв. Було з'ясовано, що в Україні в 24 областях нараховується 19 обласних краєзнавчих музеїв в яких зберігається приблизно 3 млн. 355 тисяч музейних пам'яток. Такі області як: Київська, Чернігівська, Львівська, Дніпропетровська та Харківська не мають обласних краєзнавчих музеїв. На територіях цих областей діють потужні історичні музеї обласного та республіканського значення, які мають ряд філій, які і ведуть краєзнавчу роботу в зазначених областях. В ході роботи було відмічено, що не всі обласні краєзнавчі музеї України мають свої офіційні сайти. Краєзнавчий музей Чернівецької області свого власного сайту не має. Інформація про цей музейний заклад, склад його фондів, виставкову та наукову діяльність представлена на офіційному сайті ОДА. На початку роботи над другим етапом підпроекту (протягом червня – жовтня 2014 р.) робочою групою було прийнято важливе рішення не долучати до аналізу веб-сайти краєзнавчих музеїв Донецької та Луганської областей через військові події на сході України. Таким чином, на другому етапі

реалізації підпроєкту детальному аналізу підлягали веб-сайти 16 обласних краєзнавчих музеїв. Крім того, на другому етапі була розроблена програма експертної оцінки збереженості та доступу до історико-цифрової спадщини на веб-сайтах музейних установ. Програма експертної оцінки мала на меті визначити контекстну поведінку системи веб-сайтів протягом шести місяців за такими процесами: прозорість, ефективність, доступність, реактивність, засоби доступу, наявність електронних документів, актуальність інформації, наявність зворотного зв'язку з користувачем веб-сайту, мови сайту, збереження інформації, обсяг оцифрованих музейних предметів, соціальну відповідальність та довіру до сайту.

Одним із важливих показників доступу до історико-культурної спадщини є наявність на сайтах музеїв віртуальних екскурсій та електронних виставок, адже демонстрація оцифрованих культурних пам'яток із фондів музею, інтерактивних експонатів, віртуальної 3D-екскурсії по конкретному музейному закладу дає можливість перейти на якісно новий рівень збереження та передачі нащадкам культурної спадщини. Цей показник в системі оцінки доступності інформації на веб-сайтах музеїв відноситься до засобів доступу. До засобів доступу до історико-культурної спадщини відноситься також наявність на сайті електронних документів, тобто оцифрованих музейних предметів.

Опрацьований матеріал дає підстави стверджувати, що загалом обласні краєзнавчі музеї України не повністю використовують можливі засоби доступу до історико-культурної спадщини, що зберігається у їх фондах, через власні веб-сайти. Загальний показник використання сучасних засобів доступу до музейних колекцій дорівнює лише 19,7%. При виведенні цього показника враховувались наявність на сайтах електронних виставок, оцифрованих колекцій музейних предметів із науковим описом, присутність віртуальної екскурсії по музею або його відділам, розміщення на сайті наукових публікацій співробітників музею, де б презентувались колекції музею тощо. На жаль, на сайтах обласних краєзнавчих музеїв взагалі не представлені анотовані реєстри музейних колекцій, каталоги та науково-довідковий апарат. Оцифровані музейні предмети представляють на своїх сайтах лише 18,9% музейних установ: Херсонський, Кіровоградський і Вінницький музеї. Вони ж мають і науковий апарат до оцифрованих колекцій, але опис музейних предметів є дуже різномірним і фрагментарним. Говорячи про рівень оцифрування музейних предметів в обласних краєзнавчих музейних установах України хотілося б відмітити, що мова іде лише про розміщення на сайтах окремих знакових експонатів, які презентують колекції окремих відділів музею або виставок. 25 % музеїв анонсують нові виставки цікавими оцифрованими музейними предметами, тобто використовують їх в рекламних цілях. Жодної згадки про політику оцифрування музейних предметів в конкретному музеї, відбір об'єктів оцифровки, комплексних колекцій оцифрованих предметів, сформованих за певними конкретними ознаками на сайтах виявлено не було. Можливо, програми оцифрування музейних предметів і існують в практиці роботи конкретних музеїв, але інформація про це недоступна як науковцям, так і пересічним відвідувачам їх музеїв.

Дещо краще виглядає показник наявності електронних виставок на сайтах музеїв. Їх представляють 75% досліджуваних музейних установ. Виставки репрезентують музейні колекції за різною тематичною направленістю, вони присвячуються певним подіям в житті краю, видатним особам, результатам реставраційних робіт тощо. На деяких сайтах існує навіть архів виставок, щоправда у вигляді простого переліку їх назв із датами проведення. В більшості випадків електронні виставки складаються із дуже різнопланових об'єктів показу. Як правило, в них містяться фотографії музейних предметів, описи розділів виставки, зрідка оцифровані предмети із відповідним розрішенням зображення, тобто можливістю наблизити його, роздивитись деталі. На сайті жодного з музеїв не вдалося знайти виставки, яка б складалась тільки із оцифрованих предметів, або віртуальної виставки, якої б не існувало в реальному музейному житті і яка б була сформована саме для музейного сайту. Такий досвід доволі широко використовується в практиці діяльності більшості національних музеїв України, але обласні краєзнавчі музеї до нього, на жаль, не долучені.

Щодо розміщення віртуальних екскурсій на сайтах обласних краєзнавчих музеїв, то їх вдалось виявити у 12,5 % випадків. Віртуальні екскурсії по музею у 3D форматі розмістили на своїх сайтах лише Вінницький та Хмельницький обласні краєзнавчі музеї, а віртуальну on-line подорож по діючим в музеї виставкам лише Одеський історико- краєзнавчий музей, що складає лише 6,25 % від загальної кількості досліджуваних музеїв.

Електронні наукові публікації на своїх сайтах розміщують 25% музеїв: Волинський, Полтавський, Запорізький, Вінницький музеї, в тому числі і з повнотекстовими версіями.

Отже, з'ясовано, що сучасні електронні технології, зокрема електронні виставки і віртуальні екскурсії, допомагають збереженню та популяризації пам'яток природної історії, матеріальної і духовної культури, що зберігаються в музеях України. Інтернет дає можливість доступу через сайти музейних установ до експонатів музеїв потенційно найширшому колу користувачів мережі, дозволяє музеям заявити про себе і надає можливості, яких не має традиційний музей. Слід зазначити, що українські обласні краєзнавчі музеї тільки в загальних рисах усвідомлюють перспективні шляхи поліпшення своєї діяльності, основні завдання збереження і поширення інформаційного потенціалу своїх колекцій через власні веб-сайти. Втім, конкретні їх кроки по реалізації цих завдань можна вважати недостатніми і неповними. Вивчення міжнародного та кращого вітчизняного досвіду, накопиченого в цьому напрямі та укріплення матеріальної бази вітчизняних краєзнавчих музеїв зможе, на нашу думку, суттєво поліпшити реально існуючий стан речей.

The article deals with the problem of keeping the historical cultural heritage of Ukraine with the help of modern electronic technology and the access to the sites of local history museums.

Keywords: historical and cultural heritage, electronic technology, website, assess, digital exhibition, virtual excursion, local history museum, information.

Статья посвящена доступу и сохранению историко-культурного наследия при помощи современных электронных технологий на сайтах областных краеведческих музеев Украины.

Ключевые слова: историко-культурное наследие, электронные технологии, веб-сайт, доступ, электронная выставка, виртуальная экскурсия, краеведческий музей, информация.